

Jaroslav Seifert: Malíř a smrt**Všecky krásy světa, Československý spisovatel, Praha 1982, str. 351 – 356****Malíř a smrt**

Už dávno kdosi konstatoval, že v Paříži je možno žít i ze vzduchu. Nezkoušel jsem to, ale patrně je to docela možné v tom krásném městě. Malíř Alén Diviš k tomu dodával, že je tam také možno žít i z vůně růží a ptačích zpěvů v Lucemburské zahradě. A tomu můžete věřit. Zkusil to.

Mnoho let před válkou zanevřel totiž malíř Diviš na Prahu a odjel s prázdnýma rukama i s prázdnou kapsou do Paříže. Zapadl mezi tisíce pařížských malířů z celého světa, kteří tam zkoušeli s různým úspěchem malovat a žít ze vzduchu. Ti, kdo Diviše z těch let v Paříži znali, nepamatují se, co tehdy už maloval. Jsou někteří, kteří říkají, že nic. Sám o tom nikdy nehovořil. A z čeho tedy byl živ? No, také z toho vzduchu. Časně ráno musil si však každého dne pospíšit, aby do pařížské tržnice přišel ve chvíli, kdy prodavači se zbavují včera neprodaných a povadlých zbytků zeleniny či jiných už neprodejných potravin. Z tohoto odpadu je prý možno docela dobře se nasytit a jakžtakž přelstít žaludek. To je ten pařížský vzduch. Někdy to dá dost práce. Nebyl tam sám v těch halách. Takových jako on bylo tam víc. Někdy se tam potkával i s Františkem Tichým.

Ani s ostatními potřebami nedělal si žádné starosti. Módními doplňky pohrdal. Někdy nenosil ani punčochy, ba ani spodní prádlo. Kalhoty a kabát měl na nahém těle.

Smával se tomuto způsobu oblékání. Ale dokládal, že tak chodily i modelky do jedné kavárny na Montparnassu, aby se nemusily oblékat, když si z ateliéru odskočily na černou kávu. Bohaté Američanky pak je ochotně napodobovaly a sedávaly tam s nimi také nahé, ale zato v drahých kožíšcích.

Navíc však Diviš zarputile nosil černý tvrdý klobouk, kterému se říkalo bouřka.

Nasbírané zbytky potravin odnášel si pak do svého ateliéru. Špeluňka, ve které spal a pracoval, nesla toto jméno zcela neoprávněně. Nic si nevymýšlím, říkal to sám. Tam si žalostná sousta aspoň poněkud na primusu upravil. To byl ovšem určitý luxus, protože ostatní spolykali vše hladově na místě.

Ať tedy žije umění kuchařské, jedno z velkých umění Francie, které tak proslavilo pana Savarina.

Konec této třeskuté idyly udělala však válka. Alén Diviš ještě spolu s ostatními Čechy, kteří v té době žili v Paříži, byl zatčen a dopraven do La Santé, věznice proslulé i ve francouzské literatuře. Byli tam s ním i Adolf Hoffmeister a Antonín Pele.

Ať žije Francie, ať žije československo-francouzské přátelství!

Z La Santé odvezli je do koncentračního tábora na Martinique, odkud se jim podařilo utéci, a tak se na počátku války dostali všichni tři až do Ameriky. O té cestě mi však mnoho nevyprávěl.

V New Yorku, díky tamním Čechům, prožil Diviš celou válku. Začal tam opět malovat a měl dokonce úspěch. Trpký pobyt v La Santé nebyl totiž tak docela marný. Maloval pro Američany drobné oleje, kterými si vlastně vzpomínal na stěny pařížského vězení. Na stěnách byly nakresleny i vyryty nejrůznější kresby. Byly tam šibenice, tváře dozorců, nahé ženy, různé nápisy, monogramy i symboly a kresby ženského pohlaví. V olejových barvách na plátně dopadly pak tyto kresby zajímavě a malířský nápad s tak exkluzivní tematikou měl úspěch. V Americe prý Diviš prodal slušný počet těchto obrazů. Aspoň říkal.

Když válka skončila, po malém otálení poděkoval soše Svobody za pohostinství a navrátil se, nikoliv však do Paříže, ale domů do Prahy. Říkám domů. Žádný domov tu neměl, musil si jej teprve vyhledat. A tehdy jsem se s ním seznámil. V ateliéru Jana Baucha v Bubenči. Diviš byl už i na pohled příjemný, sympatický člověk, postavy nikoliv drobné... Jak by to byl jinak všechno vydržel a ve zdraví přežil!

Pozval mě do svého ateliéru v Plynární ulici v Holešovicích. Ateliér měl v předměstském ošuntělém činžáku. Jeho zařízení bylo rovněž ošuntělé a chudé. Ale ateliér to byl. Měl okno ve střeše! Dvě bedny, na kterých spal, byly pokryté dekami, uprostřed malířský stojan a na něm pověšený klobouk a plášť a pod stojanem na zemi paleta a málkastna. To všechno známe.

Zato na rozviklaném stole stávala láhev cizí provenience, s vínem, jehož chuti jsme za války dávno odvykli, a něco ze vzácných cizích lahůdek, u nás už téměř neznámých. Krabice fíků, francouzský sýr a konzerva humrů. Něco měl ze svých zásob, něco mu posílali přátelé z USA.

Po svém návratu, jen se rozhlédl, dal se opět do práce. Namaloval ještě několik obrázků z La Santé, pak nakreslil asi třináct barevných kreseb k Erbenovým Svatebním košilím. Adolf Hoffmeister mu zahájil výstavu v melantrišské výstavní síni na Václavském náměstí. Výstava nebyla veliká, ale zato všechny obrazy prodal. Napsal jsem mu k výstavě pár veršů.

Barevné ilustrace k Erbenově básni, to bylo to nejlepší, co v těch letech z jeho rukou vzešlo. Kresby s básnickým textem vydal později v nakladatelství Vyšehrad v pěkné úpravě Františka Tichého. Malíř však láleřil, že reprodukce nejsou pravdivé. Byly tištěny jen ofsetem a barvy tenkrát po válce nebyly prvotřídní. Ale i tato publikace měla svůj úspěch a byla záhy rozebrána.

Vladimír Holan byl kresbami okouzlen. Obdiv vedl ho dokonce k výroku, že Erbenův text nedosahuje umělecké úrovně kreseb. Myslím, i když mě tyto kresby rovněž zaujaly, že je Holan přece jen přecenil. Patrně tato Erbenova balada přivedla pak Diviše k pochmurnému ovzduší lidského zmaru a smrti. Počal malovat Smrt. Maloval ji zaujatě, jako jiní malíři malují portréty svých milenek.

Vstoupil jsem do jeho pracovny a ze zdi dívaly se na mě prázdné očníce lidských lebek. A hned mi jeden

uhel daroval. Byly na něm lidské kosti s lebkou, jakoby vyorané z půdy bojiště. Už jsem si doma na tu kresbu důvěrně zvykl.

Veršičky improvizované k výstavě měly svou malířskou historii. Dost podivnou. Nebyly valné a neříkám to ze skromnosti. Líbily se, pokud vím, jen dvěma lidem. Malíři a úředníku z kulturního oddělení amerického vyslanectví, který uměl dost slušně česky a koupil si jednu z Divišových uhlových kreseb. Byla na ní útlá ženská lebka a nový majitel byl přesvědčen, že se lebka sladce usmívá. A požádal mě, abych mu své verše pod tu kresbu opsal. Verše jsem musil opsat tuší a opisoval jsem je dost nerad a neochotně. Z pofidérních veršů jen pro zajímavost cituji pár slok.

*Malíř může malovat i hlinou,
hlinou z hrobu nebo každou jinou.
Může kreslit tmou i popelem
to, co viděl ves nu probdělém.*

*Malíř, malíř, malíř do třetice
maluje i čoudem, zhaslé svíce,
barvou, pro niž nemá básník slova,
ticha modrá, ticha sametová.*

Ale pak jsem nelitoval. Američan mi poslal láhev tehdy vzácné whisky a dva kartóny kamelek. Jindy zas seděli jsme s Divišem v ateliéru sice na rozviklaných židlích, ale zato před lahví nádherného vína z okolí Bordeaux. Bylo husté, ale přitom hedvábné. Ještě dlouho nosil jsem na jazyku tu vzácnou chuť. Když tu někdo zazvonil.

Byla to jeho dobrá přítelkyně sochařka Hedvika Z. Přijela na motorce z obce poblíž Prahy. Jezdila motorkou jako o závod. A na zádech měla velký těžký pytel.

„Aléne, dej sem kus papíru, já to vysypu,“ povídá a spustila pytel s ramena a vysypala jeho obsah. Bylo to několik lidských lebek, všemožné hnáty a kosti a příslušné čelisti plné zubů. Všechno bylo ještě plné vlhké hlíny.

„To mi dal hrobník u nás. Rušili část starého hřbitova.“

Diviš zajásal. Až dosud maloval svá umrlčí zátiší podle chladných a mrtvých fotografií. Teď měl skutečné modely. A jak pěkné a trpělivé!

Ať žije malíř Alen Diviš! Toto zvolání je, žel, už opožděné. Diviš umřel, smutně a zbytečně. Umřel v motolské nemocnici. Chodívali jsme tam na fialky, které rostly u jejího plotu.

Už tam nerostou.

Postihl ho infarkt. Nebyl ani zlý, všechno mohlo dobře dopadnout. Zabíla ho však jeho vlastní dobrota.

Vedle něho ležel těžší pacient. Nechodící, jak říkají sestry. Nemocný se v noci probudil a zvonil na sestru. Snad zvonek nefungoval, snad sestra byla zaměstnána jinak... Zvonil marně a sestra nepřišla. Nemocný usedavě naříkal. Diviš, který se probudil, slezl proto z postele, vzal svého souseda do náručí a odnesl ho na toalety. Pak ho zas přinesl nazpět, uložil a sám klidně ulehl. Do rána byl mrtev.

Vzpomínal jsem na jeho ateliér. Na stole v té době stála možná svíčka, přilepená na obrácené sklenici od kompotu, a vedle byla nedopitá láhev s vínem a sklenka od hořčice.

Co však asi dělali jeho přátelé s pytlem lebek a kostí, pohozeném v koutě jeho smutného a prázdného ateliéru, to opravdu nevím.